ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
KSZTAŁCENIE POLONISTYCZNE CUDZOZIEMCÓW 14, 2005

https://doi.org/10.18778/0860-6587.14.03

Barbara Mikulska

ZAINTERESOWANIA I ŚWIADOMOŚĆ CZYTELNICZA SŁUCHACZY GRUP POLONIJNYCH

1. CEL, ZAKRES I METODY BADAŃ

Zajmowanie się czytelnictwem, stosunkiem do książki może się stać punktem wyjścia do refleksji nad kulturą społeczeństwa i nad nim samym, co znajduje potwierdzenie w literaturze przedmiotu (Straus, Wolff, 1996b). Jakkolwiek podstawą tej analizy są dane ilościowe, a celem obserwacja głównych tendencji, nie należy rezygnować z wychwytywania zjawisk incydentalnych, nieistotnych statystycznie, jako że dopiero takie ujęcie odsłania całą różnorodność społecznego funkcjonowania literatury, książki (np. liczby książek przeczytanych w danym czasie dla wyznaczenia poszczególnych kategorii czytających), z drugiej zaś wydobycia z masy jednostkowych, zazwyczaj przypadkowych zachowań takich, które mogą być świadectwem czegoś interesującego.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań dotyczących zainteresowań czytelniczych studentów uczących się w grupach polonijnych w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego. Badanie zostało przeprowadzone w czerwcu 2001 r. Ze względu na różnorodność lingwistyczną studentów, łódzki ośrodek specjalizujący się w nauczaniu języka polskiego jako obcego jest szczególnie interesującym miejscem do tego typu obserwacji. Badaniem objęto 50 studentów, którzy wypełniali kwestionariusz zawierający 19 pytań. Po wstępnej weryfikacji można było poddać opracowaniu 43 ankiety.

W przebadanej grupie znalazło się 46,5% mężczyzn i 53,5% kobiet[1]. Jedynie 9,3% ankietowanych mieszkało na wsi, 16,3% – w miastach do 100 tys., a 74,4% – w większych ośrodkach (powyżej 100 tys. ludności). Aż 65,1% badanych pochodziło z rodzin inteligenckich, 20,9% – z robotniczych, a w 14% nie uzyskano odpowiedzi na pytanie o pochodzenie. Studenci pochodzili z ośmiu różnych krajów. Ponad 1/3 (37,2%) stanowiła młodzież z Białorusi, co odzwierciedla silne, historyczne powiązania polsko-białoruskie.

[1] Minimalna przewaga kobiet występuje niemal we wszystkich badaniach.

Dość liczną grupę reprezentowali również Polacy z Ukrainy (18,6%). Wśród badanych znaleźli się też studenci z Mołdawii i Mongolii mający polskie korzenie.

Odpowiadając na pytanie o książki z literatury pięknej przeczytane podczas nauki w szkole średniej i rocznego pobytu w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ, studenci podawali ich tytuły i nazwiska autorów bądź tylko tytuły. Badani wymieniali od 2 do 30 tytułów. Znamienne jest, że bardziej wytrawni czytelnicy po długiej liście książek z ich dokładnymi tytułami i nazwiskami autorów dopisywali: „to praktycznie wszystko". Natomiast osoby, które wyszczególniły jedynie kilka książek, podsumowywały to ogólnym stwierdzeniem: „nie mogę wymienić tytułów książek całego programu szkolnego ze względu na ograniczoną ilość miejsca i czasu", „niestety na literaturę piękną nie mam czasu, a bardzo bym chciała", „przeczytałem dużo książek rosyjskich i ukraińskich pisarzy, poezję ojczystego kraju, poezję rosyjskich poetów, niektóre książki z literatury obcej", „poza tym czytałem dużo książek mniej znanych pisarzy, ale nie mogę przypomnieć sobie ich nazwisk".

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne a aktywność czytelnicza

Cechy społeczno-demograficzne	Liczby bezwzględne N = 43	Liczba książek przeczytanych w badanym okresie		
		0–10	11–20	21–30
Płeć:				
mężczyźni	20	4	11	5
kobiety	23	4	13	6
Pochodzenie:				
robotnicze	9	1	7	1
inteligenckie	28	7	12	9
brak danych	6	–	5	1
Miejsce zamieszkania:				
wieś	4	2	1	1
miasto do 100 tys.	7	–	5	2
miasto powyżej 100 tys.	32	6	19	7
Kraj:				
Białoruś	16	3	9	4
Kazachstan	5	–	3	2
Litwa	4	–	3	1
Łotwa	2	1	1	–
Mołdawia	3	–	3	–
Mongolia	2	–	1	1
Rosja	3	1	1	1
Ukraina	8	3	3	2

Na intensywność czytania oddziałują niektóre czynniki społeczno-demograficzne[2]. Z przeprowadzonych badań wynika, że płeć nie wpływa na zainteresowanie książką jako taką (mężczyźni i kobiety sięgają po nią równie często) – różnią się jedynie ich czytelnicze wybory. Najistotniejsze znaczenie ma pochodzenie badanych. Ponad 30% studentów pochodzących z inteligenckich rodzin znalazła się w grupie osób czytających najwięcej.

Natomiast wpływ miejsca zamieszkania nie jest jednoznaczny. Wprawdzie 50% mieszkańców wsi, znalazło się w przedziale osób najmniej czytających, ale nie była to grupa reprezentatywna (zaledwie 4 osoby)[3].

2. ŹRÓDŁA INFORMACJI O KSIĄŻKACH I DOSTĘP DO NICH

Na pytanie o źródła informacji o książkach, które warto przeczytać 72,1% badanych wymieniło kilka źródeł, a 25,6% podało tylko jedno[4]. Najpowszechniejszym sposobem pozyskiwania informacji były kręgi towarzysko-rodzinne (72%). Zbliżone znaczenie mają wiadomości pochodzące z prasy (42%), od nauczyciela (40%) i z wystaw księgarskich (28%). Jedynie 14% respondentów wskazało na katalogi biblioteczne, a 12% – na bibliotekarza jako osobę informującą o książkach, które warto przeczytać. Należy zwrócić uwagę na fakt, że kobiety najczęściej czerpały informacje z kontaktów osobistych (znajomi, nauczyciel, bibliotekarz), mężczyźni natomiast ze źródeł oficjalnych (prasa, wystawy księgarskie, radio). Rola bibliotekarza z pewnością nie jest taka, jaką chcieliby ją widzieć sami bibliotekarze (i czytelnicy).

Interesujące jest również to, w jaki sposób czytelnicy (kiedy już zdobędą informacje) docierają do książek, skąd je biorą. Około 79% respondentów wskazało kilka takich źródeł, 21% – tylko jedno. Najważniejszym źródłem dostępu do książek okazały się kręgi towarzysko-rodzinne (74%). Ten nieformalny sposób dostępu zdominował bibliotekę (67%), której tradycyjnie przypisuje się zasadniczą rolę w kontaktach czytelnika z książką. Należy pamiętać jednak, że książka biblioteczna często krąży wśród wielu osób i może nią być również ta otrzymana od kogoś z rodziny czy przyjaciół. Ponadto biblioteki obsługują przede wszystkim aktywniejszą czytelniczo część społeczeństwa. Zakup indywidualny (40%) zajmuje trzecie miejsce.

---

[2] W ogólnopolskich badaniach czytelnictwa kategoria intensywności dzieli odbiorców słowa drukowanego na odbiorców sporadycznych i rzeczywistych. Sporadyczni czytają w ciągu roku mniej niż siedem książek, rzeczywiści ponad siedem.

[3] Z ogólnopolskich badań przeprowadzanych cyklicznie przez Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, a opracowanych przez G. Straus i K. Wolff, wynika, że intensywność czytania w mieście jest dużo większa niż na wsi. Zob. Straus, Wolff, 1996a: 27, tab. 14.

[4] Procenty nie sumują się do stu, ponieważ bywają przypadki odpowiedzi wyjątkowo nieprecyzyjnych: Por. „Nie czytam nowych książek ze względu na nieodpowiednią ilość wolnego czasu".

Tabela 2

Źródła informacji o książkach

Źródła informacji*	Badani ogółem N = 43	Mężczyźni N = 20	Kobiety N = 23
Znajomi	31	10	21
Prasa	18	10	8
Nauczyciel	17	6	11
Wystawy księgarskie	12	8	4
Katalogi biblioteczne	6	3	3
Bibliotekarz	5	1	4
Radio	5	4	1
Internet	3	2	1
Rodzice	1	0	1

* Tu i w następnych tabelach (6, 8) wskazania podane są w liczbach bezwzględnych. Badani spośród wielu możliwości wybierali maksymalnie trzy odpowiedzi. Natomiast we wnioskach dane wyrażone są w procentach.

Tabela 3

Najczęstsze źródła dostępu do książek

Źródło	Studenci polonijni (%)	Ogólnopolskie badania czytelnictwa	
		1992 (%)	1996 (%)
Zakup indywidualny	40	47	58
Kręgi towarzysko-rodzinne	74	53	41
Biblioteki ogółem	67	30	40
biblioteka publiczna	60	25	23
Księgozbiór domowy	14	11	15
Inne	2	1	2

Ciekawie wypada porównanie tych danych z wynikami ogólnopolskich badań nad społeczną sytuacją książki przeprowadzonych w 1992 i 1996 r. (Straus, Wolff, 1998: 73, tab. 46). Jednym ze zjawisk uznanych przez autorki za najbardziej znamienne dla tworzenia się wolnego rynku książki są zmiany dostrzeżone w wykorzystywaniu źródeł dostępu do czytanej literatury. Chodzi zwłaszcza o zmianę proporcji między różnymi formami sprzedaży książek, bibliotekami i nieformalnymi sposobami pozyskiwania literatury.

Jak wykazały badania z 1996 r., najpowszechniejszym sposobem zaopatrywania się w książki był dla Polaków zakup indywidualny. Blisko 3/5 czytających (58%) nabywało je albo bezpośrednio w księgarni, na straganie

lub w innych punktach sprzedaży, albo za pośrednictwem rozmaitych form sprzedaży wysyłkowej. Innymi, równorzędnymi pod względem popularności źródłami dostępu do książek były kręgi towarzysko-rodzinne (41%) oraz zbiory różnych bibliotek (40%). Własny księgozbiór domowy to ostatnie ze znaczących źródeł dostępu do książek (Straus, Wolff, 1998: 72). Mechanizmy nowego rynku książki sprzyjają nabywaniu jej na własność. Dlatego liczba osób kupujących stale rośnie, co stanowi zapewne wynik oddziaływania kultury masowej, która jest przede wszystkim kulturą nabywców.

Dane uzyskane w wyniku badań przeprowadzonych wśród studentów polonijnych bliższe są wynikom ogólnopolskich badań z 1992 r., zwłaszcza jeśli chodzi o zakup i pożyczanie książek od znajomych i rodziny. W ciągu zaledwie czterech lat zaszły znaczne zmiany w korzystaniu ze źródeł dostępu do czytanej literatury. Młodzież polonijna najczęściej pożyczała książki od znajomych i z bibliotek – uzasadnia to fakt, że stanowiła wyselekcjonowaną część rówieśników w wieku szkolnym. Należy jeszcze wspomnieć o Internecie, który zajmował marginalne miejsce (7% badanych wymieniło go jako źródło informacji, a 2% jako źródło dostępu). Jego rola jednak stale rośnie – zarówno jako źródła informacji, jak i dostępu do książek (zakup w księgarniach internetowych).

B.U.K

3. NAJPOPULARNIEJSI AUTORZY I NAJPOCZYTNIEJSZE KSIĄŻKI

Lista ulubionych autorów i książek to jedna z wielu list rankingowych, uzyskiwanych w wyniku badań czytelnictwa. Trudno dociec, w jakim stopniu o jej składzie zadecydowały stereotypy szkolne czy też nazwiska twórców, które z bliżej nieokreślonych powodów wryły się w pamięć w czasie edukacji; w jakim chodzi o „modnych" w danym czasie pisarzy; w jakim o autorów książek zapamiętanych z ostatniej lektury lub tych, które naprawdę się podobały; w jakim o jedyne w ogóle pamiętane nazwiska z literatury; w jakim, wreszcie o nazwiska twórców faktycznie lubianych, tzn. takich, do których utworów wraca się i w ogóle czyta się i zna ich dzieła (Straus, Wolff, 1996b: 138).

Tabela 4

Najpopularniejsi autorzy

Autorzy i tytuły utworów	Liczba wskazań
H. Sienkiewicz	
Quo vadis?	10
Krzyżacy	3
Trylogia	2
W pustyni i w puszczy	1
Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela	1
M. Bułhakow	
Mistrz i Małgorzata	12
Biała Gwardia	9
F. Dostojewski	
Zbrodnia i kara	9
Biesy	1
B. Prus	
Lalka	5
Emancypantki	2
Anielka	1
Faraon	1
Grzechy dzieciństwa	1
Placówka	1
L. Tołstoj	
Wojna i pokój	4
Anna Karenina	2
Piotr I	1
E. Hemingway	
Stary człowiek i morze	5
Fiesta	1
A. Mickiewicz	
Pan Tadeusz	4
Ballady	1
Konrad Wallenrod	1
D. Defoe	
Robinson Cruzoe	5

Na liście tej znaleźli się ci pisarze, których książki podobały się przynajmniej 10% badanych. Przypatrując się zestawowi nazwisk autorów, których książki miały stosunkowo największą poczytność, bardzo wyraźnie widzimy, że przeważają w nim twórcy powieści będących lekturami szkolnymi: w 37,5% polscy i w 37,5% rosyjscy. Oprócz nich E. Hemingway, który swoją popularność wśród młodzieży zawdzięcza książce *Stary człowiek i morze* i D. Defoe, ze względu na *Robinsona Cruzoe*. Pierwsze miejsce na liście

zajmuje H. Sienkiewicz[5], autor powieści uznanych za najbardziej polskie. Zauważmy także, że badani znają wiele utworów autorów polskich, podczas gdy pisarze obcy cenieni są najczęściej za jedno najbardziej popularne dzieło.

Tabela 5

Najpoczytniejsze książki

Autor i tytuł	Liczba wskazań
M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*	12
H. Sienkiewicz, *Quo vadis?*	10
F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara*	9
D. Defoe, *Robinson Cruzoe*	5
E. Hemingway, *Stary człowiek i morze*	5
B. Prus, *Lalka*	5
A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*	4
L. Tołstoj, *Wojna i pokój*	4

Wśród utworów zaliczanych do ulubionych badani nie wymieniali literatury trzeciorzędnej. Nie oznacza to, że literatura niższego poziomu nie jest w ogóle czytana. Niewymienianie jej wynika prawdopodobnie z tego, że studenci umieli spośród swych lektur wyróżnić literaturę piękną, wartościową. Wysoka ranga artystyczna tych utworów ściśle związana jest z psychologiczną analizą postaci – symboli reprezentujących wartości humanistyczne.

4. BOHATER LITERACKI

Wyboru ulubionego bohatera literackiego młodzież dokonuje na podstawie różnych kryteriów odpowiadających potrzebom własnej osobowości. Często jeden i ten sam bohater literacki ceniony jest za inne, a nawet sprzeczne cechy.

W 18,6% wypowiedzi miały charakter ogólnikowy m.in.: „w każdym utworze mam swoją ulubioną postać", „kiedy czytam prawie zawsze główny bohater staje się częścią mnie", „prawdę mówiąc nie pamiętam idealnych bohaterów z literatury pięknej", „dążę do stworzonego przez siebie ideału, w którym widzę siebie pracującą i osiągającą ponadprzeciętne zyski", „chyba współczesność zabiłaby takich ludzi". Autorka ostatniego stwierdzenia, jak można przypuszczać, sądzi, że w dzisiejszym zmaterializowanym świecie

[5] Supremacja H. Sienkiewicza zauważalna jest również w badaniach tego typu przeprowadzonych w Polsce w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat. Por. Straus, Wolff, 1996a: 32.

trudno o ideowe postawy. Konkretnego, ulubionego bohatera wymieniło 55,8% studentów.

Bohaterowie literaccy najczęściej cenieni są za:
- wierność wartościom, o które walczyli,
- wymagania stawiane wobec siebie jako człowieka,
- cel, do którego dążyli, i sposób, w jaki go realizowali,
- stosunek do innych ludzi.

Wartości i cele wyznaczające postępowanie bohaterów, akceptowane przez badanych, ilustrują ich wypowiedzi. Studenci tak uzasadniają swój wybór: Michał Wołodyjowski i Jan Skrzetuski z *Trylogii* H. Sienkiewicza cenieni są za patriotyzm, bohaterstwo, odwagę; Stanisław Wokulski z *Lalki* B. Prusa za pracowitość, siłę woli, wierność, prawdomówność, uczciwość, szlachetność, filantropię; Małgorzata z powieści M. Bułhakowa za siłę, poświęcenie, altruizm, śmiałość; Konrad Wallenrod A. Mickiewicza za odwagę; Jerzy Żywago z powieści B. Pasternaka za wyrozumiałość wobec ludzi, wierność swojej pracy, odwagę, serdeczność, ofiarność; Hamlet W. Shakespeare'a za odwagę, dobroć, miłość, „prawdę w oczach"; Piotr I z powieści L. Tołstoja za mądrość i dobroć; Odyseusz Homera za wytrwałość i wierność; Stefcia z powieści H. Mniszkówny *Trędowata* za życzliwość, serdeczność, szczerość, uśmiech.

Jak widać, studenci wybierali bardzo różnych bohaterów, ale zawsze pozytywnych, reprezentujących wartości ważne dla Człowieka. Takie wybory wcale nie są oczywiste, jak pokazują podobne badania przeprowadzone wśród młodzieży w Polsce. Dynamiczne przemiany w zakresie przekazów audiowizualnych, a także praca z komputerem powodują, że bohaterowie literaccy nie są w stanie opanować wyobraźni znacznej części młodzieży. Wynika to nie tylko z innego sposobu percepcji słowa i obrazu, ale także ze sposobu zachowań bohaterów kultury obrazkowej, w której decydujące znaczenie ma ruch, szybkość, gwałtowność reakcji, brak miejsca na refleksję, psychiczne przeżycia, wahania, motywacje zachowań. Literatura działa w inny sposób, inspiruje przede wszystkim te sfery osobowości, które wymagają bodźców wysublimowanych: wrażliwość estetyczną, etyczną, szlachetność, głębię uczuć w stosunku do innej osoby, intelektualne wartości człowieka. Istota zagadnienia tkwi jednak w tym, że kultura obrazkowa fascynuje zachowaniami zewnętrznymi, koncentruje uwagę widza na zdarzeniach dynamicznych, charakterystycznych dla filmu akcji. Obserwuje się wśród młodych pisarzy próby tworzenia bohaterów literackich na wzór bohaterów „obrazkowych". Dlatego pewna grupa młodzieży preferuje bohaterów z literatury popularnej. Bohaterowie ci noszą znamiona osobowości niekonwencjonalnych, buntowniczych, poszukujących sensu życia. Cechami bohatera charakterystycznego dla kultury masowej jest sprawność fizyczna, skuteczność w walce oraz brak psychicznych oporów wobec brutalnych zachowań.

Wśród różnorodnych potrzeb czytelniczych osób sięgających po książki do ważniejszych należą:

1) estetyczne,
2) informacji o świecie zewnętrznym,
3) rozrywki,
4) tożsamości,
5) wzorów zachowań,
6) akceptacji społecznej,
7) kompensacji.

Wydaje się, że trzy pierwsze motywy, którymi kierują się czytelnicy nie wymagają dodatkowego komentarza.

Potrzeba tożsamości sprowadza się do poszukiwania zdarzeń, losów życiowych, postaw i poglądów bohaterów literackich, podobnych do postaw i biografii czytelnika. Jest to zatem chęć identyfikacji, przynależności do społeczeństwa, potrzeba rodząca się z obawy przed samotnością.

Potrzeba wzorów postaw i zachowań wynika z faktu, iż czytelnik (mniej lub bardziej świadomie) orientuje swoje zachowanie na atrakcyjne dla niego zachowania innych osób. Część z nich stanowią fikcyjni bohaterowie literaccy. Należałoby tutaj raczej mówić o potrzebie czerpania wzorów zachowań ze źródeł społecznie uznawanych (cenionych), bądź też znajdowania się pod wpływem owych wzorów.

Jeśli chodzi o potrzebę akceptacji społecznej, można stwierdzić, że czytanie pewnych książek lub ich typów ma charakter prestiżotwórczy (Wnuk-Lipińscy, 1975: 26), natomiast czytanie innych jest źle oceniane przez środowisko (stanowi czynnik sprzyjający degradacji w ocenie grupy odniesienia).

Tabela 6

Preferencje czytelnicze

Tematyka książek	Badani ogółem N = 43	Mężczyźni N = 20	Kobiety N = 23
Opisy przeżyć wewnętrznych człowieka	24	8	16
Opisy nieznanych krajów, okolic oraz przyrody	16	6	10
Obrazy wielkich wydarzeń historycznych	15	10	5
Losy wielkich ludzi	14	5	9
Opisy życia ludzi współczesnych na tle ich środowisk społecznych i politycznych	11	5	6
Rozrywka	7	4	3
Powieści fantastycznonaukowe	6	4	2
Romanse	5	0	5
Powieści kryminalno-sensacyjne	3	3	0

Potrzeba kompensacji to potrzeba rozładowania napięć spowodowanych przez przestrzeganie określonych norm społecznych bądź napięć wywołanych przez rozdźwięk pomiędzy uznanym a realizowanym stylem życia. Jest to ucieczka w świat urojony, istniejący jedynie na kartkach książki.

Przeważająca część motywów ma charakter nieuświadomiony, a niekiedy niezwerbalizowany.

Tabela preferencji czytelniczych pokazuje, jak bardzo różnią się wybory czytelników w zależności od płci. Kobiety najchętniej czytają książki o tematyce psychologicznej, obyczajowej, biografie i romanse. Mężczyźni natomiast wybierają raczej książki historyczne, a niekiedy fantastyczno-naukowe i kryminalno-sensacyjne.

5. CZYTELNICTWO CZASOPISM

W odpowiedzi na pytanie, jakie czasopisma czytuje Pan/i regularnie, czytelnicy wymieniali od 0 do 9 tytułów. Czasopisma ogólnopolskie czytało 79% studentów, gazety ogólnopolskie 7%, a gazety lokalne 30% respondentów.

Wśród czasopism na pierwsze miejsce wysunęły się pisma, które za prasoznawcami można nazwać „czasopismami opinii". Były to: „Polityka", „Wprost", „Angora". Czytało je 47% badanych. Na drugim miejscu pod względem popularności znalazła się duża grupa czasopism popularnonaukowych: „Focus", „Wiedza i Życie", „National Geographic", „Świat Wiedzy", „Świat nauki". Czytało je 40% studentów. Za liderów prasowych uznać należy także magazyny adresowane do kobiet, zarówno te obecne na rynku od dawna, np. „Przyjaciółka", jak i ekspansywne, nowe tytuły: „Cosmopolitan", „Pani Domu", „Claudia", „Oliwia", „Świat kobiety", „Elle". Czytało je 19% badanych – same kobiety.

Udział pozostałych typów pism kształtuje się następująco:

- dzienniki: „Dziennik Łódzki", „Gazeta Wyborcza", „Rzeczpospolita" „Super Express" (37%),
- edukacyjne: „Cogito" (9%),
- popularno-medyczne: „Vilkakora", „Zdrowie", „Żyjmy dłużej" (7%),
- młodzieżowe: „Dziewczyna", „Filipinka", „Jestem" (5%),
- gospodarcze: „Profit" (5%),
- magazyny dla mężczyzn: „CKM", „Forma", „Playboy" (5%),
- ogólnokulturalne: „Respublica" (5%),
- historyczne: „Dzieje Polski" (2%),
- „lekkie": „Twój Weekend" (2%),
- magazyny ilustrowane o treści ogólnej: „Przekrój" (2%),
- inne: „Fantastyka" (2%).

Tabela 7

Najpoczytniejsze czasopisma

Tytuł	Mężczyźni N = 20	Kobiety N = 23
„Focus"	7	9
„Polityka"	8	7
„Wprost"	9	5
„Wiedza i Życie"	3	4
„Gazeta Wyborcza"	6	2
„Cogito"	0	4
„Cosmopolitan"	0	4

7. SPOSOBY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU

W kwestionariuszu badań znalazło się również pytanie dotyczące sposobu spędzania wolnego czasu. Miało to na celu zbliżenie się do problematyki ogólnie pojętego prestiżu książki i czytelnictwa.

Tabela 8

Formy spędzania wolnego czasu

Rodzaje zajęć	Mężczyźni N = 20	Kobiety N = 23
Czytanie książek	12	15
Czytanie czasopism	5	8
Słuchanie radia (w tym muzyki)	6	13
Teatr	2	2
Kino	7	3
Oglądanie TV	8	9
Uprawianie sportu i oglądanie zawodów sportowych	3	4
Rozmowy towarzyskie	10	14
Inne	8	2

Z zamieszczonej tabeli wynika, że czytanie książek w czasie wolnym preferowało 62,8% badanych. Można stąd wyciągnąć wniosek, że czytanie jako wartość uznawana sytuowane jest wysoko w hierarchii wartości czasu wolnego, natomiast jako faktyczne zachowanie w niższych rejonach (jak wynika z analizy aktywności czytelniczej). Drugie miejsce zajmują kontakty z rówieśnikami (55,8%), trzecie słuchanie radia i muzyki (44,2%). Dalsze miejsca zajmują: oglądanie telewizji (39,5%) i czytanie czasopism (30,2 %). Chociaż telewizja wniosła ogromne zmiany i stworzyła niemal nieograniczone

możliwości zapełniania czasu wolnego, to zabawy komputerowe systematycznie wypierają programy telewizyjne, nawet telewizji kablowej i satelitarnej. Wydaje się, że dynamiczny proces zapełniania czasu wolnego przez telewizję został zahamowany. Zmianom ulegają także inne formy zachowań: np. sport staje się w coraz większym stopniu widowiskiem, a nie fizycznym uczestnictwem w rywalizacji z rówieśnikami (zaledwie 16,3% studentów deklarowało uprawianie sportu i oglądanie zawodów sportowych). Wydaje się pewne, że to głównie młodzież opanowuje nowe techniki, wykorzystując je przede wszystkim w celach zabawowych. W ostatnich latach taką nową formą przekazu treści stał się Internet. Chociaż jego główną funkcją nie jest zapełnianie czasu wolnego, to jednak potrzeba coraz to nowych rozrywek powoduje, że wykorzystuje się go bardzo często w tym właśnie celu.

Wchodzenie tych samych pokoleń w coraz to nowe formy przekazu treści powoduje gwałtowne zmiany zastanych sposobów życia, przy jednoczesnym zaniedbaniu systemu wartości moralnych. Wzory zachowań wypracowane przez wieki ulegają więc odrzuceniu.

BIBLIOGRAFIA

Andrzejewska J. (1988), *Definicje pojęć w badaniach czytelnictwa*, „Roczniki Biblioteczne", z. 1, s. 307–328.

Andrzejewska J. (1989), *Kultura czytelnicza jednostki jako program edukacji czytelniczej i przedmiot badań*, „Studia o Książce", t. 18, s. 23–64.

Gorzkowicz S. (1972), *Czytelnictwo studentów: studium nad zagadnieniem humanizacji inteligencji technicznej*, Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław.

Lepalczyk I. (1965), *Problemy czytelnicze uczniów szkół średnich*, Państw. Zakł. Wyd. Szkolnych, Warszawa.

Straus G., Wolff K. (1996a), *Czytanie i kupowanie książek w Polsce w 1994 r.: (raport z badań)*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.

Straus G., Wolff K. (1996b), *Polacy i książki: społeczna sytuacja książki w Polsce 1992*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.

Straus G., Wolff K. (1998), *Zainteresowanie książką w społeczeństwie polskim w 1996 r. (raport z badań)*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.

Straus G., Wolff K. (2000), *Czytać, nie czytać..., kupować, nie kupować: sytuacja książki w społeczeństwie polskim w 1998 r.*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.

Wnuk-Lipińscy E. i E. (1975), *Problematyka kształtowania się potrzeb czytelniczych*, Warszawa.

Zieliński A. (1988), *Społeczny zasięg książki w Polsce (raport z badań)*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.